

*Ще багато років доведеться попрацювати
і його учням, й історикам природознавства,
щоб виявити основні шляхи його наукової творчості...
Це завдання лежить на майбутніх поколіннях.*

О.Є. ФЕРСМАН

К.М. СИТНИК, Т.В. АНДРІАНОВА

Інститут ботаніки імені М.Г. Холодного НАН України
вул. Терещенківська, 2, м. Київ, 01601, Україна

ВОЛОДИМИР ВЕРНАДСЬКИЙ І СУЧАСНІСТЬ

(до 150-річчя від дня народження та 25-річчя заснування Комісії

з розробки наукової спадщини академіка В.І. Вернадського НАН України)

Ключові слова: В.І. Вернадський, розвиток науки, Українська Академія наук, Комісія

Цього року наукова спільнота відзначає 150-річчя від дня народження одного з титанів ХХ століття — академіка Володимира Івановича Вернадського¹ — природознавця, мислителя, філософа, талановитого організатора науки, громадського і політичного

¹ Вернадський Володимир Іванович (12.03.1863 — 06.01.1945) — видатний учений-природознавець, засновник і академік Української Академії наук (з 1918 р.), перший президент УАН (1918—1921), академік Російської Академії наук (з 1912 р.), член Чехословацької та Югославської Академії наук і мистецтв (з 1926 р.), член-кореспондент Паризької Академії наук (з 1928 р.), доктор геології (з 1897 р.) і професор (з 1902 р.), директор Державного радієвого інституту (1922—1938), член багатьох наукових товариств.

© К.М. СИТНИК, Т.В. АНДРІАНОВА, 2013

діяча. Для України його ім'я має виняткове значення в царині розвитку науки та культури. В.І. Вернадський став засновником Української Академії наук (УАН) та Національної бібліотеки України, послідовно обстоював свою позицію щодо гармонійного розвитку фундаментальних і прикладних наук як основи для розбудови виробничих сил України, раціонального ведення народного господарства та вдосконалення політико-правових засад нашої держави. Знаними є його ідеї щодо пріоритету інтересів науки й освіти над політизованими вимогами державних органів управління ними, консолідації академічних сил задля досягнення громадських і політичних прав, розуміння національно-освітнього руху як прагнення народу до піднесення своєї культури, професіоналізації вищої школи.

Навіть через десятиліття відкриваються невідомі сторінки життя і наукової творчості видатного енциклопедиста та природознавця у період зміни політичних формацій і державного устрою, реорганізації та розвитку науки в першій половині ХХ століття. Створена під час підготовки до святкування 125-річчя від дня народження вченого, за постановою Президії Академії наук УРСР (№ 299 від 24 вересня 1987 р.), Комісія з розробки наукової спадщини академіка В.І. Вернадського виявилася необхідною ланкою у функціонуванні Академії. Вона допомагає не тільки організувати ювілейні заходи і наукові публікації, а й вести пошук, опрацьовувати та координувати дослідження численних ма-

теріалів з творчого доробку вченого, вивчати його діяльність в Україні, сприяти поширенню сучасних наукових знань.

Понад два десятиліття (1987—2010) очолював роботу Комісії² академік НАН України К.М. Ситник, з ініціативи якого вона й була створена. Комісія стала трибуною для провідних науковців Відділень наук про Землю, хімії, загальної біології, а також історії, філософії та права НАН України. Вченими секретарями в ці роки були канд. геол.-мін. наук М.С. Стеценко, канд. геол.-мін. наук А.І. Шевченко, канд. біол. наук М.В. Шевера, канд. біол. наук В.В. Шмиговська, канд. біол. наук Т.В. Андріанова. Склад Комісії з роками змінювався, проте фахівці з різних галузей знань, що заглиблювались у світогляд В.І. Вернадського, назавжди лишалися у полоні його ідей та висунутих перед суспільством питань, вирішення яких потребує знань і зусиль прийдешніх поколінь. Геній ученого відіграв величезну роль у розвитку мінералогії та геології, геохімії та радіогеології, біогеохімії та ґрунтознавства, історії науки і суспільствознавства, заснуванні низки нових наук. Стрижнем творчості та громадської діяльності В.І. Вернадського стала проблема взаємовідносин людини і природи: він докладно аргументував зв'язок між живим і неживим, створив учення про перетворення біосфери у ноосферу під впливом розвитку цивілізації та наукової думки.

З дитинства пов'язаний з Україною безліччо родинних, дружніх стосунків, В.І. Вернадський відчував приналежність до української культури, повертаючись на цю землю в різні роки життя. Він походив з козацького роду, хоча народився у м. Санкт-Петербурзі 12 березня 1863 р. Його батьки були киянами: Іван Васильович Вернадський³ — професор політичної економії та статистики; Ганна Петрівна Вернадська (Константинович) — вихованка приватного пансіону графині Левашової. У родині знали українську мову, були живі українські національні традиції. Мальовнича земля України сприяла розвитку прагнень до пізнання таємниць природи в молодого В.І. Вернадського і вибору ним фізико-

математичного факультету Санкт-Петербурзького Імператорського університету. Монографія К.М. Ситника, О.М. Апанович, С.М. Стойка «В.И. Вернадский. Жизнь и деятельность на Украине» (1988) стала першим базовим доробком Комісії, в якому ґрунтовно аналізувалися факти й архівні документи щодо формування особистості вченого, його впливу на розвиток науки в Україні, особливостей розробки вчення про живу речовину, біосферу та ноосферу. Видання містило неопубліковані матеріали Володимира Івановича — нотатки, виступи, щоденникові записи. Книга викликала резонанс у суспільстві і привернула більшу увагу до праць ученого.

Одним із початкових кроків діяльності Комісії стало успішне проведення в 1988 р. святкових заходів з нагоди 125-річчя від дня народження академіка В.І. Вернадського. У доповіді на вчистому засіданні громадськості президент АН України академік Б.Є. Патон підкреслив провідні риси вченого і мислителя В.І. Вернадського — «прагнення до глибоких узагальнень, філософського осмислення найфундаментальніших підвалин Всесвіту, до створення цілісної картини світобудови» (1988). Це визначило програмні напрями подальшої діяльності Комісії. За провідної організаційної участі її голови, академіка АН України К.М. Ситника, у ювілейні дні проведено науковий симпозіум «Вчення В.І. Вернадського про біосферу і проблеми охорони природного середовища» (м. Київ) і конференцію з питань науки і техніки (м. Одеса). Крім того, відбулися сесії наукових товариств, конференції у вищих навчальних закладах Києва, Полтави, Сімферополя (Шевченко та ін., 1988). З ініціативи бюро Комісії⁴ в квітні 1988 р. Відділенням наук про Землю організовано «Читання В.І. Вернадського» із секціями методології науки та наукознавства, історії наук про Землю, історії біології, а також хімії, фізики, астрономії, математики, механіки і техніки. Згодом читання стали традиційним щорічним заходом із вшанування академіка В.І. Вернадського, представлення сучасних напрямів філософсько-природознавчої

² Комісія з розробки наукової спадщини академіка В.І. Вернадського НАН України (далі — Комісія).

³ Вернадський Іван Васильович (1821—1884) — син лікаря, професор Київського університету св. Володимира (з 1849 р.) та Імператорського Московського університету (з 1850 р.), Головного педагогічного інституту Санкт-Петербурга (з 1856 р.), директор Державного банку в м. Харкові, член Лондонського статистичного товариства (з 1858 р.), батько академіка В.І. Вернадського.

⁴ До бюро першого складу Комісії (1987—1990) входили академіки НАН України К.М. Ситник (голова), М.П. Щербак і В.І. Шинкарук, а також д-р екон. наук Г.М. Добров, канд. геол.-мін. наук М.С. Стеценко (секретар), канд. іст. наук О.М. Апанович, канд. геол.-мін. наук А.І. Шевченко; членами Комісії були академік НАН України А.В. Чекунов, чл.-кор. НАН України В.І. Беляєв і М.А. Голубець, д-р геол.-мін. наук Е.В. Соботович, д-р іст. наук В.П. Хижняк, канд. іст. наук Л.А. Дубровіна, канд. біол. наук А.В. Гордецький, канд. фіз.-мат. наук Ю.О. Храмов, канд. біол. наук С.П. Рудая та ін.

думки, результатів вивчення спадщини вченого. Історіографічні й історико-філософські тенденції ювілейних засідань знайшли розвиток у подальших розробках і публікаціях. З 1988 р. Комісія продовжила працювати при Президії АН УРСР, згодом — Національної академії наук України.

Наукова діяльність великого природознавця В.І. Вернадського асоціюється з Україною з 1890 р., коли молодий учений брав участь у вивченні та картуванні ґрунтів Полтавської губернії, працюючи в експедиції В.В. Докучаєва. Його спостереження в Кременчуцькому та Полтавському повітах уже за чверть століття втіляться в розробки біогеохімічних ідей (Мочалов, 1982). Відтоді В.І. Вернадський упродовж 30 років майже щорічно буває в Україні. Результати його численних поїздок у Дрогобич і Борислав (1894 р.), Кременчук, Лубни і Полтаву (1901 р.), Житомирську і Полтавську губернії (1904 р.), Рівненський повіт Волинської губернії (1909 р.), поряд із матеріалами експедицій до Криму, на Кавказ й Урал, Забайкалля й Оренбурзьку губернію, слугуватимуть основою новаторських праць з мінералогії та кристалографії, геохімії та радіогеології. У 1913 р. родина Вернадських купує земельну ділянку та будує староукраїнського стибу садибу в с. Шишаки Полтавської губернії, на лівому березі р. Псел. На Полтавщині Володимир Іванович обмірковує базові ідеї вчення про біосферу і роль живої речовини у структурі земної кори, а в 1916 р. переживає творче піднесення, коли розрізнені думки і факти з історії Землі почали формуватися в теоретичну систему. Зроблені пізніше фундаментальні узагальнення продовжили процес створення новітніх геохімічних та біосферних підходів до розуміння глобальних процесів на Землі.

Саме другому⁵ складу Комісії (1990—1998) випала честь опрацювати і готувати до друку архівні матеріали щоденників великого вченого за 1917—1921 роки (Вернадский, 1994, 1997), коли він найтісніше був пов'язаний з Україною. Щоденники відбивають наукові пошуки, організаційну діяльність, стосунки з культурними і громадськими діячами, близькими людьми у період воєнного лихо-

⁵ До другого складу Комісії (1990—1998) входили академики НАН України К.М. Ситник (голова), В.І. Шинкарук і М.П. Щербак, чл.-кор. НАН України В.М. Шестопапов (заступник голови), д-р біол. наук Я.П. Дідух (заступник голови), д-р філос. наук В.І. Онопрієнко, д-р тех. наук М.І. Сенченко, канд. геол.-мін. наук А.І. Шевченко (секретар), С.М. Кіржаєв, д-р фіз.-мат. наук Ю.О. Храмов, А.П. Брайон і М.І. Крячко.

ліття, розбудови нових інституцій. У Комісії саме канд. геол.-мін. наук А.І. Шевченко, яка тривалий час була координуючим, авторитетним та відданим дослідником творчого спадку академіка В.І. Вернадського, стала відповідальним секретарем Науково-редакційної ради з підготовки архівів до друку і працювала під натхненним керівництвом голови Ради академіка К.М. Ситника. Участь у виданні рукописів брала і Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського (НБУВ), а написання коментарів до цих документів здійснювалось у співпраці з Комісією з вивчення наукової спадщини академіка В.І. Вернадського РАН. Опубліковані двома книгами щоденники Володимира Івановича є унікальним джерелом вивчення наукових ідей і розвитку світогляду вченого, хронікою його наукової та громадської діяльності у 1917—1921 роках. Видання спонукало РАН до подальшої публікації інших щоденникових записів В.І. Вернадського за редакцією д-ра геол.-мін. наук В.П. Волкова.

Опрацьовані архівні записи посідають важливе місце в науковому спадку вченого та викликають постійний інтерес різних фахівців, оскільки основні положення про живу речовину висловлені ним саме під час перебування в Україні в 1917—1921 роках: у Полтаві та в Шишаках, у Києві та на Старосільській біологічній станції, у Сімферополі. У цей період В.І. Вернадський складає програму з вивчення ролі живих організмів у геохімічних процесах, веде наукові студії з цього напрямку, готує рукописи праць «Об участии живого вещества в создании почв», «Живое вещество в земной коре и его геохимическое значение» (Сытник и др., 1988), в яких формулює основний висновок про планетарне та космічне значення живої речовини. Результати досліджень з біогеохімії В.І. Вернадський представив у 1922 р. у Паризькій академії наук під час тривалого закордонного відрядження (1922—1926). Цей виступ вважається першою закордонною доповіддю заснованої в 1918 р. УАН.

Загалом учений сформулював два головних біогеохімічних принципи: щодо прямування біогеохімічної біогенної енергії до свого максимуму у біосфері та виживання у процесі еволюції видів, які сприяють збільшенню біогенної геохімічної енергії завдяки своєму функціонуванню. В.І. Вернадський показав планетарне значення рослинного покриву та всієї живої речовини для всіх зовнішніх оболонок Землі, а також, що немає потужнішої та постійно діючої хімічної сили за сукупність живих

організмів. У закордонний період публікуються монографії «Le Geochimie» (Vernadsky, 1924) і «Біосфера» (1926), стаття «L'autotrophie de l'humanité» (Vernadsky, 1925). Вершиною його філософської думки стало формулювання концепції ноосфери — якісно нового стану біосфери, ознакою якої є існування та розвиток сфери розуму (Вернадський, 1944; Vernadsky, 1945). Вчений наголошував на геохімічному та геофізичному впливі людини на трансформацію структури і функціонування біосфери, на провідній ролі людського розуму і наукової думки, що зумовляють прогрес, збереження та перетворення біосфери. Геніальність В.І. Вернадського проявилася в надзвичайно широкому колі його інтересів: багаторічних біогеохімічних дослідженнях у галузі радіоактивності; аналізі хімічної будови Землі; вивченні проблеми симетрії в живій речовині та існування різних станів простору, зверненні до філософських питань проблеми часу. Сформульовані В.І. Вернадським принципи організованості та цілісності наукової картини світу, взаємозв'язку в розвитку планетарних процесів відкривають надзвичайно широкі перспективи до об'єднання зусиль науковців різних напрямків для пошуків виходу із нинішніх екологічних та економічних загроз, переосмислення духовних канонів сучасності.

Одним із досягнень у роботі Комісії від часу головування академіка К.М. Ситника стало запровадження з 1991 р. щорічних Читань академіка В.І. Вернадського. Зазвичай засідання відбуваються 12 березня, у день народження великого вченого, та об'єднують провідних фахівців різних галузей науки. Базовою інституцією цих зібрань тривалий час був Інститут ботаніки імені М.Г. Холодного НАН України. Останніми роками діяльну участь у щорічних Читаннях бере Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського на чолі із заступником голови Комісії, академіком НАН України О.С. Онищенком, що надає заходам культурно-просвітницького спрямування. З доповідями⁶ виступали голова і члени Комісії, запрошувались провідні вчені України, Росії та Білорусі. На Читаннях В.І. Вернадського розглядали питання моральності в науці (1991—1993) і проблеми різних наук (2001), вивчення живої речовини та стан ґрунтознавства в Україні (1994, 2009), геохімічних підходів в екології (1995) та еколого-ноосферних ідей (2006), геоло-

⁶ Доповіді перших років Читань відображені в науковому збірнику «Чтения академика Владимира Ивановича Вернадского (1991—1992)» (1994).

гічних поглядів В.І. Вернадського і розвитку антропогенної геології в Україні (1996), енергетичної безпеки (2005), ноосферного періоду в історії Землі (1997) та ноосферних ідей ученого (2004, 2007, 2009—2011), розвитку сучасної хімії у розрізі ноосферних ідей (2011), громадянської позиції В.І. Вернадського (1998, 2001), його державницької та політичної діяльності (2000, 2008, 2012), створення і перших років функціонування УАН (1999, 2012)⁷. Читання академіка В.І. Вернадського є трибуною пропагування досягнень загальноприродничих, гуманітарних та, до певної міри, технічних наук, можливістю звернутися до ідей і витоків заснування Української Академії наук.

Особливим видався 2008 р., коли відзначали 145-річчя від дня народження академіка В.І. Вернадського. У березні Комісією⁸ було організовано традиційні, вже XVIII, Читання академіка В.І. Вернадського — «Політичні і державницькі погляди В.І. Вернадського: проекція в XXI століття» за головування академіка НАН України К.М. Ситника, опубліковано ювілейні статті щодо наукової діяльності першого президента УАН, його філософських підходів у науці та закономірностей її розвитку (Ситник, 2008 а, б; Онопрієнко, 2008). Окрім того, за розпорядженням Президії НАН України від 24 квітня 2008 р. в Академії відбулися святкування в рамках програми «Меридіан Вернадського».

⁷ За роки Читань була можливість почути блискучі наукові думки академіків НАН України С.А. Андронаті, М.В. Багрова, В.Г. Бар'яжтара, С.В. Волкова, Д.М. Гродзинського, П.Ф. Гожика, І.Ф. Кураса, Ю.А. Левенця, В.І. Лялька, А.Г. Наумовця, О.С. Онищенко, М.В. Поповича, Л.Г. Руденка, К.М. Ситника, Е.В. Собоновича, М.П. Щербака; про результати наукових пошуків чл.-кор. НАН України Р.Я. Белевцева, Я.П. Дідуха, Л.А. Дубровіної, О.М. Пономаренка, А.П. Травлєєва, д-ра геол.-мін. наук Е.Я. Жовинського, д-ра філос.наук В.С. Крисаченка, д-ра екон. наук Б.А. Малицького, д-ра біол. наук В.О. Межеріна, д-ра геол.-мін. наук Б.Ф. Мішкевича, д-ра філос. наук В.І. Онопрієнка, д-ра геол.-мін. наук В.І. Павлишина, д-ра біол. наук О.О. Протасова, д-ра тех. наук М.І. Сенченка; ґрунтовні доповіді канд. іст. наук О.М. Апанович, канд. філос. наук М.М. Кисельова, канд. біол. наук С.К. Ситника, канд. юр. наук І.Б. Усенка, канд. біол. наук М.В. Шевери.

⁸ До складу Комісії 2007—2010 років входили академіки НАН України К.М. Ситник (голова), О.С. Онищенко (заступник голови), В.В. Гончарук (заступник голови), В.М. Шестопалов (заступник голови), Д.М. Гродзинський, П.Ф. Гожик, В.С. Підгорський і М.В. Попович, чл.-кор. НАН України М.В. Багров і О.Ю. Митропольський, д-р філос. наук В.С. Крисаченко, д-р екон. наук Б.А. Малицький, д-р філос. наук В.І. Онопрієнко, д-р біол. наук В.С. Ткаченко, канд. біол. наук Т.В. Андріанова (секретар), канд. хім. наук Ф.Н. Пашок, канд. біол. наук І.Р. Алексеєнко.

Завдяки співпраці Комісії, Президії НАН України, відповідної Комісії РАН, Фонду імені В.І. Вернадського, 21 травня 2008 р. у Білій залі Великого конференц-залу НАН України відбулися ювілейні Наукові читання під головуванням президента НАН України академіка Б.Є. Патона. З вітальними доповідями виступили академік Б.Є. Патон; голова Комісії РАН, директор Інституту геохімії та аналітичної хімії імені В.І. Вернадського РАН, академік РАН Е.М. Галімов; президент Фонду імені В.І. Вернадського, канд. екон. наук К.О. Степанов. Зацікавленість аудиторії викликали доповіді академіків НАН України Е.В. Собоновича «Місце ядерної енергетики в екологічній стабілізації біосфери», Ю.А. Левенця «Проблеми державної влади і політики у науковій спадщині В.І. Вернадського», В.М. Шестопалова «Стратегія здолання глобальної екологічної кризи та ноосфера»; академіка РАН Е.М. Галімова «Наукові досягнення можуть бути єдиними для всіх», академіка АН Молдови А.Д. Урсула «Новий етап розвитку ноосферології: стійкий розвиток, наука, освіта», чл.-кор. НАН України Г.А. Ковтуна «В.І. Вернадський і академічні витоки хімічної науки в Україні». За ювілейною програмою «Меридіан Вернадського» здійснено наукову експедицію по місцях, пов'язаних з ім'ям ученого в Україні (22—29 травня 2008 р.): до Кременчука і Полтави — за організаційного супроводу члена Комісії, директора Інституту геохімії, мінералогії та рудоутворення НАН України, чл.-кор. НАН України О.М. Пономаренка; до м. Сімферополя і м. Ялти — за підтримки члена Комісії, ректора Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського, академіка НАН України М.В. Багрова.

З плином років ще рельєфніше окреслюється велич особистості та значення діяльності В.І. Вернадського: він стояв біля витоків створення УАН і Національної бібліотеки, був першим президентом УАН (1918—1921) і ректором Таврійського університету (1920—1921). Досвід В.І. Вернадського як академіка Російської Академії наук став у нагоді в період заснування Академії в Україні. Підґрунтям розбудови УАН були викладені вченим принципи організації науки та інституційні засади Академії: державність її як установи і професійність, об'єднання під одним дахом широкого комплексу наук — гуманітарних, природничих і технічних (продуктивних сил), функціонування її як центру координації наукової діяльності і розвитку досліджень в Україні. Тому особливе місце серед праць Володимира Івановича посідає написаний у 1938—1939 роках трактат «Научная мысль как планетное явление» (Вернадский, 1987, 1991), що є узагальненням та роздумами про долю наукового пізнання, взаємозв'язок природничих наук і філософської думки, еволюцію людства. В.І. Вернадський (1987) підкреслював, що наука та наукова творчість неможливі без «одновременно существующих науч-

ной организации и научной среды», що необхідне державне фінансування науки для зростання «научного знання» і на цій основі — впровадження її досягнень задля розвитку суспільства.

Комісія складу 2002—2007 років⁹ (за головування академіка НАН України К.М. Ситника та секретаря, канд. біол. наук В.В. Шмиговської) опрацювала архівні матеріали та публікації щодо історії заснування Української Академії наук і ролі В.І. Вернадського як її першого президента. Книга «Володимир Вернадський і Академія» (Ситник, Шмиговська, 2006) стала результатом багаторічних зусиль і детально розкрила діяльність і значення вченого в заснуванні УАН. Завдяки енергії та розуму Володимира Івановича і його колег-однодумців початковий період роботи УАН виявився доволі плідним, а висловлені ним ідеї знайшли втілення у подальшому розвитку української науки.

Підґрунтя монографії склали спогади видатних учених М.Г. Холодного, В.Л. Комарова, Б.Л. Личкова, опубліковані щоденники й видання вибраних праць В.І. Вернадського (2005), матеріали державних архівів України. Враховані численні напрацювання І.І. Мочалова, О.М. Апанович, К.М. Ситника, С.М. Стойка, Г.М. Доброва, В.І. Онопрієнка, Л.С. Депенчук, Л.В. Матвеевої, Л.В. Ковальчук, Ю.О. Храмова, С.П. Рудої, В.А. Кучмаренко, В.М. Багнюка (Мочалов, 1982; Ситник, 1983; Ситник і др., 1984; Добров, Онопрієнко, 1988; Матвеева, Ковальчук, 1993; Онопрієнко, Депенчук, 1993; Храмов та ін., 1993; Ситник, Багнюк, 2003). У підготовці цього монографічного видання прислужилися науково-бібліографічні покажчики праць В.І. Вернадського та літератури про нього з фондів НБУВ (В.І. Вернадський... Праці вченого та література про нього..., 1992, 2003).

У монографії (Ситник, Шмиговська, 2006) відображено складні процеси, які передували створенню УАН у 1918 р, провідну роль академіка В.І. Вернадського у започаткуванні та наданні напруженого ритму роботі Академії. Завдяки його наполегливості доволі швидко вдалося сформуванню цілком досконалу структуру Академії, залучити фахівців,

⁹ До складу Комісії 2002—2007 років входили академіки НАН України К.М. Ситник (голова), І.Ф. Курас (заступник голови), С.В. Волков (заступник голови) і О.С. Онищенко, чл.-кор. НАН України П.Ф. Гожик, а також д-р біол. наук Я.П. Дідух (заступник голови), д-р геогр. наук М.В. Багров, д-р біол. наук І.А. Козлова, канд. фіз.-мат. наук М.І. Кратко, д-р філос. наук В.С. Крисаченко, д-р екон. наук Б.А. Малицький, д-р геол.-мін. наук О.Ю. Митропольський, д-р філос. наук В.І. Онопрієнко, д-р біол. наук В.С. Ткаченко, канд. біол. наук В.В. Шмиговська (секретар), канд. біол. наук І.Р. Алексеєнко, канд. тех. наук О.В. Третьяков і канд. геол.-мін. наук А.І. Шевченко.

які сприяли її високій професійності та авторитету. УАН мала відділи: історично-філологічний, фізично-математичний, соціальних наук. Водночас створюються Національна бібліотека, Національні зоологічний, ботанічний, геологічний, палеонтологічний, мінералогічний і антропологічний музеї, Астрономічна обсерваторія, Ботанічний та Акліматизаційний сади, низка інститутів і лабораторій, біологічна станція (Ситник, 2008). Перший рік функціонування УАН довів, що така інституція життєздатна і вкрай потрібна Україні, попри політичні трансформації і воєнні події, дискусії навколо напрямків її діяльності й необхідності залучення всього комплексу наук, використання української мови в науці. Наприкінці 1919 р. УАН уже налічувала 25 установ із штатом близько тисячі осіб.

У листопаді 1919 р. В.І. Вернадський виїздить із м. Києва у справах Академії до Ростова і потім, у розпал військових дій на цих територіях, змушений прямувати до Новочеркаська, Єкатеринодара, Новоросійська, а в січні 1920 р. — до Криму. Впродовж наступних років до Києва він не повертався, проте залишався академіком УАН (пізніше — ВУАН і АН УРСР) до кінця свого життя.

Короткий кримський період життя В.І. Вернадського (1920—1921) ознаменувався такими визначними подіями, як обрання професором (квітень 1920 р.), а згодом — і ректором (вересень 1920 р.) Таврійського університету. Вчений першим проводить геохімічні дослідження грязьових вулканів Керченського півострова та Азовського моря, радіоактивності Південного берега Криму; з його ім'ям пов'язані знахідки і вивчення родовищ сірки на г. Опук, графіту в прожилках кристалічних сланців біля Старого Криму, а також бокситів. Окрім того, у Таврійському університеті Володимир Іванович уперше розробив і прочитав курс з геохімії. Насичене інформацією і гарно проілюстроване видання, присвячене науковій, викладацькій та громадській діяльності академіка В.І. Вернадського у Криму, підготовлене одним із членів Комісії, академіком НАН України М.В. Багровим із колегами (Багров и др., 2004). Презентація книги відбулася під час XV Читань академіка В.І. Вернадського у 2005 р. Не втрачають актуальності порушені вченим питання щодо збереження доступності вищої освіти і піднесення її морального авторитету, розширення фінансування науково-освітніх установ, університетського самоврядування. Володимир Іванович передбачив провідне значення вищої

школи в інтернаціоналізації освіти як першого кроку до ноосферизації суспільного буття, що залишається стратегічною метою і нашого тисячоліття, зумовлюючи необхідність спрямування вітчизняної системи освіти на інтеграцію в міжнародну науково-освітню спільноту.

Полишивши Сімферополь наприкінці лютого 1921 р., В.І. Вернадський тільки короткими наїздами бував в Україні. Попередні роки наукових досліджень і філософських роздумів, науково-організаційна робота та зустрічі з науковцями, громадськими і культурними діячами в Україні стали запорукою подальшого інтенсивного листування академіка. Багатогранність і глибина наукових інтересів В.І. Вернадського зумовила широке коло спілкування, про що свідчить багата епістолярна спадщина вченого. Серед його дописувачів були учень і директор Українського геологічного комітету (1918—1927) Б.Л. Личков, члени Академії наук України О.О. Богомолец, Є.С. Бурксер, М.П. Василенко, К.Г. Воблий, Є.П. Вотчал, А.Ю. Кримський, В.І. Липський, В.І. Лучицький, П.А. Тутковський, О.В. Фомін, М.Г. Холодний, Б.І. Чернишов та інші. У 20—30-ті роки він надсилав в УАН, а також А.Ю. Кримському, Б.Л. Личкову, О.В. Фоміну, М.Г. Холодному свої праці з Петрограда, Парижа, Праги, а пізніше — з Москви.

Епістолярний спадок Володимира Івановича відображає важливі моменти біографії, шляхи визрівання наукових задумів і філософських ідей, формування громадянської позиції у ті нелегкі часи. У листах простежується зацікавленість вченого до діяльності УАН, дослідженнями друзів і співробітників, подальшою долею Старосільської біологічної станції та Ботанічного саду. Вивчаючи проблему живої речовини, В.І. Вернадський підтримував інтерес українських науковців О.В. Фоміна, В.І. Липського, М.Г. Холодного та інших до розробок у цій галузі. У 20—30-ті роки зоологи й ботаніки з України сприяли у проведенні досліджень, надсилали Володимирі Івановичу деякі матеріали. Листи зберегли важливі частинки історії організації та ініціатив вченого в розвитку радіогеології, радіохімії, біогеохімії. Члени другого (1990—1998) і третього (1998—2002)¹⁰ складів Комісії взяли на

¹⁰ До складу Комісії 1998—2002 років входили академіки НАН України К.М. Ситник (голова), С.В. Волков, М.А. Голубець, І.Ф. Курас, О.С. Онищенко, В.А. Смолій, Е.В. Соболевич і М.П. Щербак, чл.-кор. НАН України П.Ф. Гожик

себе, крім іншого, опрацювання архівів і публікацію за редакцією академіка НАН України К.М. Ситника листування видатного вченого із академіками О.О. Богомольцем і М.П. Василенком, В.І. Липським і О.В. Фомініним, а також математиками (Із епістолярного насліддя..., 1991, 2002, 2010; Переписка с математиками, 1996). Матеріали були надруковані вперше і стали, після листів академікові А.Ю. Кримському (Сытник и др., 1984), гідним представленням науковій аудиторії епістолярної спадщини В.І. Вернадського.

Вивчення рукописного спадку вченого обумовило підготовку до друку ранньої незакінченої статті «Угорская Русь с 1848 г.» (1880—1885) та невідомого рукопису «Заметки, выписки и библиография об Угорской Руси и угроруссах» (1889) молодого В.І. Вернадського, коментарів до них. Публікація «Про Угорську Русь» (Мазурок та ін., 2003) спонукає до нового погляду на становлення видатного вченого, свідчить про його різнобічні інтереси, глибокі знання і власний погляд на історичне минуле. У цій праці Володимир Іванович виступав на захист закарпатських українців — угорських русинів, дав цікаві нотатки й огляд деяких елементів їхньої культури.

Загалом в Україні є багато місць, пов'язаних з академіком В.І. Вернадським, але особливо його шанують на Полтавщині. Від початку своєї організації Комісія² підтримує цікавість до творчості вченого, організовує конференції та зустрічі, допомагає спеціалізованій екологічній школі імені В.І. Вернадського у смт Шишаках Полтавської області. Секретар Комісії канд. геол.-мін. наук А.І. Шевченко стала автором біосферної і співавтором меморіальної експозиції музею В.І. Вернадського у Шишацькій середній школі, оформленої Полтавським художнім фондом. Тут бували академіки НАН України М.В. Новиков, К.М. Ситник, О.С. Онищенко і А.Г. Наумовець, інші члени Комісії, її секретарі — М.В. Шевера, В.В. Шмиговська і Т.В. Андріанова. Великі ентузіасти і гостинні господарі, директори школи В.В. Хурса та В.С. Чмир неодноразово бували гос-

тями Комісії та виступали на Читаннях із питаннями збереження спадщини видатного вченого.

Створенню і підтримці експозиції музею, розвитку природничої та екологічної освіти сприяли Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського, академічні установи: Інститут ботаніки імені М.Г. Холодного, Інститут геологічних наук, Інститут загальної та неорганічної хімії імені В.І. Вернадського, Інститут геохімії, мінералогії та рудоутворення імені М.П. Семененка, Інститут надтвердих матеріалів імені В.М. Бакуля, а також Таврійський національний університет імені В.І. Вернадського. До експозиції музею передавались колекції мінералів, хімічне обладнання й реактиви, комп'ютери, книжки, розроблено екологічну стежку.

Заслугує на увагу садиба Вернадських на Бутовій горі у Шишаках, що була улюбленим помешканням родини, спроектована Василем Кричевським, автором проекту знаменитого будинку Полтавського губернского земства. Тут гостювали професори А.А. Корнілов і І. М. Гревс, академік С.Ф. Ольденбург, князь Д.І. Шаховський. Будинок, пограбований та підпалений у 1918 р., як архітектурна споруда залишився у полі зору зодчих Полтавщини, студентів і викладачів Полтавського національного технічного університету імені Юрія Кондратюка. Комісія разом із Президією НАН України зробила кілька спроб щодо організації його відбудови. Розроблений професором, к. арх. В.М. Губарем та Ж.І. Іщенко проект реконструкції цієї споруди (Губарь, Іщенко, 1994) розглядався на засіданнях Комісії (1994, 2008, 2009, 2012). У тісній співпраці з НАН України функціонує з 1994 р. і Полтавський благодійний фонд В.І. Вернадського (П'ятаченко, Горик, 2003), співорганізатором якого є Комісія. Слід сподіватися на перспективи відновлення садиби на Бутовій горі, оскільки вже опрацьовані архівні матеріали і готова проектна документація, а НАН України зацікавлена в реалізації цього проекту.

Останнім часом розвиваються дослідження діяльності академіка В.І. Вернадського на Полтавщині (1896—1917), де він не тільки відпочивав, а й розробляв учення про живу речовину, екскурсував, працював у Полтавському природничо-історичному (краєзнавчому) музеї, обмірковував свої роботи в листопаді 1917 — травні 1918 років. Комісія і місцеві дослідники ще наприкінці 1990-х розпочали пошуки матеріалів для підготовки великої публікації. У Кременчуці та Полтаві за підтримки Комісії організовуються міжрегіональні науково-практичні конференції, що сприяють не тільки популяризації ідей вченого в галузі організації освіти, природознавства і філософського світогляду, а й наснажують на нові наукові пошуки. Нещодавно вийшла друком книга «В.І. Вернадський і Полтавщина» (2008), підготовлена канд. біол. наук В.М. Самородовим і С.Л. Кигим за наукової редакції академіка НАН України К.М. Ситника. Тут представ-

і А.П. Травлєєв, д-р біол. наук Я.П. Дідух (заступник голови), д-р філос. наук В.С. Крисаченко, д-р екон. наук Б.А. Малицький, д-р геол.-мін. наук О.Ю. Митропольський, д-р філос. наук В.І. Онопрієнко, канд. геол.-мін. наук А.І. Шевченко (заступник голови), канд. біол. наук М.В. Шевера (секретар), канд. іст. наук С.М. Кіржаєва, канд. біол. наук І.Р. Алексеєнко.

лено коло спілкування В.І. Вернадського, нові, раніше неопубліковані праці та листи, а також бібліографію видань, що висвітлюють зв'язки вченого з цим краєм. У Полтавському, Кременчуцькому краєзнавчому музеях розгорнуті експозиції, присвячені В.І. Вернадському, а О.О. Ігнатенком видана «Кременчуцька бібліографія В.І. Вернадського» (2008).

Готуючись до 150-річного ювілею академіка В.І. Вернадського, наукова громадськість України доклала зусиль для нового рівня осмислення ідей і наукової спадщини, суспільної діяльності та далекоглядних передбачень геніального вченого. Його глибоко сучасне сприйняття проблем та завдань науки, символом й уособленням якої він став, залишається невичерпним джерелом для розвитку багатьох наукових галузей. Видання НАН України ювілейної серії «Вибраних наукових праць академіка В.І. Вернадського» під керівництвом Редакційної ради на чолі з академіком Б.Є. Патонем є важливим кроком для нового погляду на постать В.І. Вернадського. Ініційоване Комісією ще у 2008 р., воно вийшло в семи томах (з 2011 р.), насичених тематично об'єднаними працями, документами й архівними матеріалами, більшість з яких стосуються наукового і духовного зв'язку вченого з Україною, були тут написані або є найважливішими для розуміння його ідей і поглядів. Багато думок В.І. Вернадського не можна звести до спрощених схем і рішень, вони нетривіальні, часто новаторські. Саме у спільній двотомній монографічній праці д-ра філос. наук І.І. Мочалова й одного з членів Комісії д-ра філос. наук В.І. Онопрієнка «В.И. Вернадский: Наука. Философия. Человек» (2008, 2012) розглядається специфіка розуміння проблем наукового світогляду. Книга дала поштовх для аналізу взаємин науки і держави, процесів її проникнення в державне життя, необхідності історичного аспекту в будь-якому науковому дослідженні, а також повернення до розгляду концепції ноосфери.

Вивчення розвитку філософської думки, філософських засад осмислення та узагальнення В.І. Вернадським даних різних наук — геології, геохімії, історії, загальної біології — дедалі більше привертає увагу дослідників (Бевз, 2011 а, б). Хибне сприйняття суті і проблем екології, ролі живої речовини у функціонуванні біосфери, концепції ноосфери вже давно активно обговорюється членами Комісії (Дідух, 2003; Ситник, 2003; Голубець, 2005, 2012;

Ситник, Чопик, 2010). Із загостренням питань розробки стратегії оптимальної взаємодії суспільства і природи, виходу з екологічної кризи спостерігається переосмислення інтелектуальної спадщини В.І. Вернадського, повернення до витоків учення про біосферу і її подальший розвиток (Ситник, Чопик, 2009; Ситник, Протасов, 2010; Голубець, 2012). Розвиваючи біосферні підходи і розуміючи важливість живої речовини для життя на Землі, академік НАН України К.М. Ситник і д-р біол. наук О.О. Протасов запропонували започаткувати нову наукову дисципліну — диверситологію, «науку про біорізноманіття, що визначається не лише за сумою елементів, але й за їхньою частотою і відносною густотою» (Ситник, Протасов, 2010). Об'єктом цієї науки є склад і кількісні співвідношення біотичних елементів екосистем, біомів і живого покриву Землі (живої речовини). Обстоюючи ці погляди і звертаючись до вчення В.І. Вернадського про живу речовину, в спеціалізованій монографії О.О. Протасов (2011) аналізує проблеми окремого і цілісного в системі біосфери на прикладі гідросфери, підкреслює значення «пленок сгущення життя» на межі середовищ, про які ще писав геніальний учений.

Нові напрямки природознавчих пошуків стосуються і ноосфери як якісно нового еволюційного етапу біосфери, якому притаманні геологічні та соціальні фактори розвитку. В.І. Вернадський наголошував, що «біосфера ХХ століття превращается в ноосферу, создаваемую прежде всего ростом науки, научного понимания и основанного на ней социального труда человечества» (Вернадский, 1991). Тому нині поряд з виробничою діяльністю людини не менш важлива для прогресивного розвитку і наукова складова. Ідеологія ноосферизму може запанувати в Україні лише тоді, коли держава організує розробку та втілення стратегії сталого розвитку за умов глобалізації на 20—25 років (Ситник, Чопик, 2009). Біоцентризм, як результат розвитку екологічного мислення, відповіді на виклики сьогодення, має спонукати не тільки до вивчення живого, а й до відповідальності кожного за збереження всього живого на Землі.

Закладені В.І. Вернадським ідеї ще довго слугуватимуть творчому розвитку наукової думки, вивченню значення та ролі соціосфери (Голубець, 2012), розробці футурологічних прогнозів і стратегії загальнолюдського поступу, втілюючись у життя як результат прогресу різних природознавчих наук.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

- Багров М.В., Ена В.Г., Лавров В.В., Седин М.О., Филимонов С.Б.* В.И. Вернадский и Крым: люди, места, события. — К.: Либідь, 2004. — 312 с.
- Бевз Т.А.* Наука і «науковий світогляд» у дискурсі світобачення Володимира Вернадського // *Наук. зап. Київ. ун-ту туризму, економіки і права.* Серія: філософ. науки / Гол. ред. В.С. Пазенок. — К.: КУТЕП, 2011а. — 8. — С. 95—107.
- Бевз Т.А.* Філософський світ ідей академіка Володимира Вернадського // *Наук. зап. Київ. ун-ту туризму, економіки і права.* Серія: філософ. науки / Гол. ред. В.С. Пазенок. — К.: КУТЕП, 2011б. — 9. — С. 5—21.
- Вернадский В.И.* Биосфера. — Л.: Научн. хим.-техн. изд-во, 1926. — 146 с.
- Вернадский В.И.* Несколько слов о ноосфере // *Успехи соврем. биологии.* — 1944. — 18, вып. 2. — С. 113—120.
- Вернадский В.И.* Научная мысль как планетное явление: ученый о новом моральном порядке // *Век XX и мир.* — 1987. — 9. — С. 38—43.
- Вернадский В.И.* Научная мысль как планетное явление / Сост. Ф.Т. Яншина. — М.: Наука, 1991. — 272 с.
- Вернадский В.И.* Дневники, 1917—1921 (окт. 1917 — янв. 1920) / Сост. М.Ю. Сорокина, С.Н. Киржаев, А.В. Мемелов, В.С. Неаполитанская; отв. ред. К.М. Сытник, Б.В. Левшин / НАН Украины. Комис. по разработке науч. наследия акад. В.И. Вернадского, ЦНБ им. В.И. Вернадского, РАН. Архив. — Киев: Наук. думка, 1994. — 272 с.
- Вернадский В.И.* Дневники, 1917—1921 (янв. 1920 — март 1921) / Сост. С.Н. Киржаев, А.В. Мемелов, В.С. Неаполитанская, М.Ю. Сорокина; отв. ред. К.М. Сытник, Б.В. Левшин / НАН Украины. Комис. по разработке науч. наследия акад. В.И. Вернадского, Нац. б-ка Украины им. В.И. Вернадского, РАН. Архив. — Киев: Наук. думка, 1997. — 327 с.
- Вернадський В.І.* Вибрані праці. — К.: Наук. думка, 2005. — 302 с.
- В.І. Вернадський.* Громадянин. Вчений. Мислитель. Праці вченого та література про нього з фондів Нац. біб-ки ім. В.І. Вернадського Акад. наук України: Бібліогр. покажчик / Уклад. С.О. Задоя, І.А. Певзнер / АН України, Коміс. з розробки наук. спадщини акад. В.І. Вернадського, ЦНБ ім. В.І. Вернадського. — К.: Наук. думка, 1992. — 95 с.
- В.І. Вернадський.* Вчений. Мислитель. Громадянин. Праці вченого та література про нього з фондів Нац. біб-ки України ім. В.І. Вернадського: Бібліогр. покажчик / Уклад. Л.В. Беляєва, Л.С. Новосолова та ін. / НАН України, НБУВ. — К.: Академперіодика, 2003. — 260 с.
- В.І. Вернадський і Полтавщина:* факти, документи, бібліографія / Уклад. В.М. Самородов, С.Л. Кигим; наук. ред. К.М. Ситник / Полтав. держ. аграр. акад., Полтав. краєзн. музей, Полтав. від-ня Укр. ботан. т-ва. — Полтава: Полтав. літератор, 2008. — 260 с. — (Істор.-бібліограф. серія «Постаті аграрної та біологічної науки Полтавщини: факти, документи, бібліографія»; кн. 5).
- Голубець М.А.* Вступ до геосоціосистемології. — Львів: Поллі, 2005. — 199 с.
- Голубець М.А.* Кілька постулатів академіка В.І. Вернадського як заповіт всесвітньому людству на XXI століття (з поглядом еколога) // *Вісн. НАН України.* — 2012. — № 10. — С. 12—25.
- Губарь В.М., Іщенко Ж.І.* Про відновлення садиби В.І. Вернадського на Бутовій горі // *Полтав. археолог. збірник.* — 1994. — 3. — С. 132—136.
- Дідух Я.П.* В.І. Вернадський і сучасна екологія // *Вісн. НАН України.* — 2003. — № 5. — С. 53—59.
- Добров Г.М., Онопрієнко В.І.* В.І. Вернадський — організатор науки на Україні // *Вісн. АН УРСР.* — 1988. — № 3. — С. 81—92.
- Игнатенко А.А.* Кременчугская библиография академика В.И. Вернадского — Кременчуг: ПринтЛюкс, 2008. — 112 с.
- Из эпистолярного наследия В.И. Вернадского.* Письма украинским академиком Н.П. Василенко и А.А. Богомольцу / Сост. С.Н. Киржаев, В.А. Толстов; ред. К.М. Сытник / АН Украины, Комис. по разработке науч. наследия акад. В.И. Вернадского, ЦНБ им. В.И. Вернадского, Центр. гос. архив-музей лит-ры и иск-ва УССР. — Киев, 1991. — 46 с.
- Из эпистолярного наследия В.И. Вернадского.* Письма В.И. Липскому (1919—1936) / Сост. Т.В. Андрианова, М.В. Шевера; ред. К.М. Сытник / АН Украины, Комис. по разработке науч. наследия акад. В.И. Вернадского, науч.-просвет. общ-во «Ноосфера». — Киев; Кременчуг, 2002. — 27 с.
- Из эпистолярного наследия В.И. Вернадского.* Письма А.В. Фомину (1929—1934) / Сост. М.В. Шевера, вступ. статья К.М. Сытника, Т.В. Андрианова / НАН Украины, Комис. по разработке науч. наследия акад. В.И. Вернадского, Ин-т ботаники им. Н.Г. Холодного НАНУ. — Киев, 2010. — 25 с.
- Мазурок О., Пеняк П., Шевера М.* Про Угорську Русь / вступ. стаття К.М. Ситника / Коміс. НАН України з розробки наук. спадщини акад. В.І. Вернадського, Ужгородський нац. ун-т, Ін-т українознавства ім. І.П. Крип'якевича НАН України, Ін-т ботаніки ім. М.Г. Холодного НАН України, Закарп. обл. тов. охорони пам'яток історії та культури. — Ужгород, 2003. — 94 с.
- Матвеева Л.В., Ковальчук Л.В.* Щоб вижила академія // *Вісн. АН України.* — 1993. — № 2. — С. 82—88.
- Мочалов И.И.* Владимир Иванович Вернадский. — М.: Наука, 1982. — 488 с.
- Мочалов И.И., Оноприенко В.И.* В.И. Вернадский: Наука. Философия. Человек. — М.: ИИЕТ им. С.И. Вавилова РАН, 2008. — Кн. 1. Наука в исторических и социальных контекстах. — 408 с.
- Мочалов И.И., Оноприенко В.И.* В.И. Вернадский: Наука. Философия. Человек. — К.: «Информ.-аналит. агентство», 2012. — Кн. 2. Наука и ее инструментарий: логико-методологические аспекты. — 631 с.
- Онопрієнко В.І.* Ідеї академіка В.І. Вернадського на тлі проблем організації науки // *Вісн. НАН України.* — 2008. — № 9. — С. 49—53.
- Онопрієнко В.І., Депенчук Л.П.* Організація науки — державне управління чи самоврядування // *Вісн. АН УРСР.* — 1993. — № 1. — С. 23—32.
- Патон Б.Є.* Академік В.І. Вернадський — великий вчений і мислитель // *Вісн. АН УРСР.* — 1988. — № 7. — С. 3—10.
- Переписка с математиками* / Сост. В. М. Кратко. — М.: МГУ им. М.В. Ломоносова, 1996. — 112 с.
- Протасов А.А.* Жизнь в гидросфере. Очерки по общей гидробиологии. — Киев: Академперіодика, 2011. — 704 с.
- Пятаченко В.И., Горик А.В.* Тропой Вернадского на Бутовій горі // *Ноосфера.* — 2003. — 16. — С. 40—42.

Ситник К.М. Учений, мислитель, організатор науки: До 120-річчя від дня народження В.І. Вернадського // Вісн. АН УРСР. — 1983. — № 8. — С. 87—95.

Ситник К.М. Ноосфера: міфи і реальність // Вісн. НАН України. — 2003. — № 5. — С. 45—53.

Ситник К.М. Перший президент Української Академії наук // Вісн. НАН України. — 2008а. — № 3. — С. 44—54.

Ситник К.М. Творець і перший президент Української Академії наук Володимир Вернадський // Світогляд. — 2008б. — № 3. — С. 10—17.

Ситник К.М., Апанович Е.М., Стойко С.М. В.И. Вернадский. Жизнь и деятельность на Украине. — Киев: Наук. думка, 1984. — 236 с.

Ситник К.М., Багнок В.М. Він бачив через століття // Вісн. НАН України. — 2003. — № 2. — С. 51—62.

Ситник К.М., Протасов О.О. Міжнародний рік біорізноманіття та перспективи розвитку диверситології // Вісн. НАН України. — 2010. — № 3. — С. 13—15.

Ситник К.М., Стойко С.М., Апанович Е.М. В.И. Вернадский. Жизнь и деятельность на Украине. 2-е изд., испр. и дополн. — Киев: Наук. думка, 1988. — 366 с.

Ситник К.М., Чопик В.І. Біоцентризм і глобалізм // Вісн. НАН України. — 2009. — № 12. — С. 8—12.

Ситник К.М., Шмиговська В.В. Володимир Вернадський і Академія. — К.: Наук. думка, 2006. — 312 с.

Храмов Ю.О., Руда С.П., Кучмаренко В.А. Перший рік Академії // Вісн. АН України. — 1993. — № 10. — С. 12—31.

Чтения академика Владимира Ивановича Вернадского (1991—1992): Сб. науч. тр. / Под ред. К.М. Ситника, Я.П. Дидука, Ю.А. Храмова и др. — Киев: Наук. думка, 1994. — 144 с.

Шевченко А.І., Стеценко М.С., Демедюк Ю.М. Відзначення 125-річчя з дня народження академіка В.І. Вернадського на Україні // Вісн. АН УРСР. — 1988. — № 7. — С. 92—95.

Vernadsky V.I. Le Geochimie. — Paris: Alcan, 1924. — 404 p.

Vernadsky V.I. L'autotrophie de l'humanite // Rev. Gen. Sci. — 1925. — 36 (17/18). — P. 495—502.

Vernadsky V.I. The Biosphere and the Noosphere // Amer. Scientist. — 1945. — 33 (1). — P. 1—12.

Рекомендує до друку
С.Л. Мосякін

Надійшла 22.05.2013 р.

К.М. Ситник, Т.В. Андрианова

Институт ботаники имени Н.Г. Холодного НАН Украины, г. Киев

ВЛАДИМИР ВЕРНАДСКИЙ И СОВРЕМЕННОСТЬ
(к 150-летию со дня рождения и 25-летию создания Комиссии по разработке научного наследия академика В.И. Вернадского НАН Украины)

В статье, посвященной 150-летию со дня рождения академика В.И. Вернадского, дан обзор его деятельности, рассмотрены научные связи ученого с Украиной. Показана актуальность положений Владимира Вернадского о планетарном значении растительного покрова и всего живого, изложенных им биогеохимических принципов, а также принципов государственности и профессиональности академии, необходимости развития широкого комплекса наук для прогресса общества. Представлен краткий очерк деятельности Комиссии по разработке научного наследия академика В.И. Вернадского НАН Украины и развития идей ученого в Украине.

Ключевые слова: В.И. Вернадский, развитие науки, Украинская Академия наук, Комиссия.

K.M. Sytnik, T.V. Andrianova

M.G. Kholodny Institute of Botany,
National Academy of Sciences of Ukraine, Kyiv

VLADIMIR VERNADSKY AND THE PRESENT TIMES

The article devoted to the 150th anniversary of Academician V.I. Vernadsky's birthday, provides a review of his activities and his links with Ukraine. It is emphasized that many statements of Vladimir Vernadsky become topical, such as global significance of vegetation and living matter, his biogeochemical principles, and the concept of the public status and professionalism of the Academy, relevance to develop a wide range of sciences for progress. It is proposed an overview of functioning of the Commission for Study of Academician V.I. Vernadsky Heritage of the NAS Ukraine and development of Vernadsky's ideas in Ukraine.

Key words: V.I. Vernadsky, science development, Ukrainian Academy of Sciences, Commission.